

Nr 25

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 337 av herr *Isacson m. fl.* och II: 408 av herr *Ringaby m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå en inventering av och undersökning om förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska betingelser som en rationell betesproduktion kan möjliggöra inom de odlingsområden som bör bevaras åt framtiden.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från styrelsen för lantbrukshögskolan, som bifogat yttranden av högskolans institutioner för växtodling och för lantbrukets företagsekonomi, samt från lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och statens naturvårdsnämnd, vilken senare överlämnat yttranden av Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Svenska naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård.

Remissinstanserna ansluter sig genomgående till de av motionärerna anförda synpunkterna i ämnet. *Styrelsen för lantbrukshögskolan, skogsstyrelsen* och *statens naturvårdsnämnd* tillstyrker att en utredning i motionernas syfte kommer till stånd. *Lantbruksstyrelsen* förordar vissa åtgärder som ligger i linje med dem som föreslagits av motionärerna.

Beträffande den negativa inverkan på landskapsbilden som följer med den ökande nedläggningen av jordbruk anføres härvid bl. a. följande.

Enligt *skogsstyrelsen* tenderar den djupgående omvandling av det svenska landskapet, som är på väg genom nedläggandet av jordbruk, onekligen att bli ett av de viktigare naturvårdsproblemen. Utvecklingen tyder dessutom på att den totala omfattningen av denna process kommer att bli avsevärt större än man räknade med för endast några år sedan och att den inte bara kommer att drabba skogsbygdernas jordbruk utan delvis även mera centrala jordbruksbygder. Nedläggningstakten ser ut att öka och problemet blir därför alltmer akut.

Statens naturvårdsnämnd — som erinrar om att den enligt sin instruktion har att från naturvårdssynpunkt följa kulturlandskapets utveckling — förklarar sig se med oro på den hastiga förändring som det gamla odlingslandskapet med dess hag- och ängsmarker genomgår. De öppna ljusa, ofta med lövträd bevuxna markerna ersätts av mörkare och mindre inbjudande barrskogar, som tränger allt närmare bebyggelsen och ofta förhindrar ut-
1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1965. 10 saml. Nr 25*

blickar över landskapet med dess åkrar och fält, sjöar och vattendrag, blånande berg och höjder. Detta är en utveckling som i huvudsak styrs av ändrade ekonomiska förutsättningar för jordbruket och enligt prognoserna kommer att gå ut över mycket stora arealer.

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté framhåller, att vad som nu under loppet av ett århundrade genomförs i landskapet, i bygd och utmark, är en radikal omläggning, förestavad av ett förändrat näringsliv, som helt kort kan karakteriseras på följande sätt: skogsbrukets framväxt till en huvudnäring; kreaturshushållningens tillbakagång; jordbrukets minskade lönsamhet; landsbygdens avfolkning — allt detta i växelverkan med industriens, industriorternas och kommunikationsväsendets utveckling. Ett nordiskt herde- och boskapsland förvandlas till ett modernt produktionsområde för timmer och massaved. Till de landskapliga element som därmed försvinner hör den blomrika slätterängen i dess olika aspekter, bland dem gotlandsbondens änge, sydsvenska höglandets hårdvallsängar, bergslagens och dalabygdernas vidsträckta slogängen kring byar och fåbodställen. Detta försvinnande landskap innefattade överallt också de skiftande former av betesmarker som genom hela vår historiska tid har bildat en ljusöppen, ofta lövrik ram kring de egentliga inägorna och gjort sig gällande även långt ute på skogarna. Hit hör kanske i främsta rummet de hagmarker som i Göta- och Svealand ännu vid ingången av detta sekel i mycket stor omfattning präglade svensk bondebygd.

Svenska naturskyddsföreningen instämmer livligt i att frågan om en aktiv landskapsvård är ett utomordentligt brännande och aktuellt problem. Gamla tiders öppna odlingslandskap med leende björkhagar och blomsterängar var en kulturprodukt — resultatet av intensivt tillvaratagande av naturens möjligheter att producera kreatursfoder. Den allmänna samhällsutvecklingen har gått hårt fram över detta odlingslandskap. Gamla driftsformer inom jordbruket har måst överges, då bättre försörjningsmöjligheter numera står till buds, och kravet på delaktighet i den höjda levnadsstandarden gör sig allmänt gällande. Det gamla öppna landskapet växer till följd härav igen till oersättlig skada för landskapets skönhetsvärden och nedärvda karaktär. Den första riksskogstaxeringen (1923—29) redovisade 965 000 hektar hagmarker, medan den andra (1938—52) uppvisade en betydligt lägre siffra — 629 000 ha. Arealisiffran hagmark redovisad i den tredje riksskogstaxeringen (påbörjad 1953) har föreningen ej tillgång till, men tendensen har fortsatt.

I fråga om de åtgärder som f. n. vidtas till skydd för landskapsbilden erinrar till en början *lantbruksstyrelsen* om den hithörande verksamhet som bedrivs inom lantbruksorganisationen i dess arbete. Härom anför styrelsen.

Lantbruksstyrelsen delar motionärernas uppfattning att landskapsvärden i områden med vikande jordbruk bör ägnas betydande uppmärksamhet. Ett viktigt led i lantbruksorganisationens verksamhet för främjande av strukturrationaliseringen i jord- och skogsbruket är den utvecklingsplanering på jord- och skogsbrukets område, som numera bedrivs länsvis och vanligen i direkt anslutning till länsutredningar i länsstyrelsens regi. Överväganden rörande jord- och skogsbrukets utveckling blir härigenom samordnade med bedömanden rörande samhällsutvecklingen i övrigt. I utvecklingsplaneringen för jord- och skogsbruket ägnas den nuvarande och framtida markanvändningen ett betydande intresse. Således bedöms vilka områden, som på längre

sikt kommer att användas för jordbruk, och vilka, som sannolikt kommer att tas ur jordbruksproduktionen. Vid dessa utredningar och överväganden är det naturligt att landskaps- och naturvård beaktas liksom frågan om vilka områden, som kan väntas komma att ianspråkta för friluftssändamål. Inom ramen för den översiktliga planeringen, som syftar till att tillskapa handlingsprogram för olika regioner, bedrivs också en företagsekonomisk planering syftande till att klarlägga förutsättningarna för olika företagsformer och företagsformer. Ekonomisk kalkyleringsverksamhet bedrivs vidare i enskilda ärenden till grund för det ekonomiska stödet till inre och yttre rationalisering och till upplysnings- och rådgivningsverksamhet. Det är naturligt att i den företagsekonomiska kalkyleringen uppmärksamheten riktar på att i ur landskapssynpunkt känsliga områden eftersträva sådana alternativa driftsformer, som beaktar naturvårdens önskemål. Enligt styrelsens mening bör den primära utgångspunkten därvid vara att söka nå sådana företagsformer, som kan göras ekonomiskt självbärande.

Skogsstyrelsen gör vissa erinringar beträffande möjligheterna enligt skogsvårdslagstiftningen att skydda kulturlandskapet. Härvid framhåller styrelsen till en början denna lagstiftnings positiva hållning till landskapskyddet och naturvården.

Motionärerna har påpekat, att skogsplantering ofta bedöms vara det enda ekonomiskt acceptabla alternativet när ett jordbruk läggs ner. Det kan därför vara på sin plats att här erinra om skogsvårdslagstiftningens bestämmelser i frågan inte minst därför att skogsvårdslagen i den allmänna debatten ofta utpekats som naturvårdsfientlig, ja t. o. m. som en av orsakerna till att landskapet omvandlas. Lagens definition av begreppet skogsmark är mycket vid och innebär att all för skogsproduktion lämplig mark, som ej i väsentlig utsträckning nyttjas för annat ändamål, skall anses som skogsmark, varmed också som regel följer skyldighet att förse marken med ett nöjaktigt skogsbestånd. Skogsvårdslagen öppnar emellertid möjlighet till ett hänsynstagande till naturvårdens krav genom den undantagsbestämmelsen att mark, som ligger helt eller i huvudsak outnyttjad, ej skall anses som skogsmark, om marken är mera ägnad att användas till annat än skogsbörd eller på grund av särskilda förhållanden ej bör tas i anspråk för skogsproduktion. Enligt lagförarbetena avses med sistnämnda undantag bl. a. att hänsyn skall kunna tas till fornminnes-, hembygdsvårds-, naturskydds- och turistsynpunkter. I skogsstyrelsens anvisningar rörande tillämpningen av skogsvårdslagen har denna fråga närmare utvecklats, vilket föranlett naturvårdsutredningen att uttala den uppfattningen att skogsvårdslagen tillåter en riklig hänsyn till de sociala och kulturella naturvårdsintressena.

Skogsvårdslagstiftningen är emellertid, anför skogsstyrelsen vidare, ett ganska svagt hjälpmedel vid strävandena att hålla det gamla kulturlandskapet öppet. Styrelsen fortsätter.

Skogsvårdslagstiftningens positiva hållning till landskapskyddet och naturvården innebär egentligen endast att en markägare, som i landskapsvårdande syfte vill hålla vissa områden öppna utan att i väsentlig utsträckning utnyttja dem för jordbruksproduktion eller liknande, har rätt att göra detta. Om han inte finner det med sina intressen förenligt att göra så, kan han inte förhindras att plantera igen markerna med skog eller låta dem

växa igen på ett sådant sätt att skogsvårdsmyndigheterna finner det mera ändamålsenligt att avkräva honom en regelrätt skogsodling.

Enligt tillämpningsföreskrifterna har skogsvårdsstyrelserna även att verka för att sådana landskapstyper som är värdefulla från naturskydds- och landskapsvårdssynpunkter i skäligen omfattning kommer att under lämplig vård bevaras antingen genom frivilligt engagemang av markägaren eller genom fridlysning. De skogliga organen strävar också att vid skogsodling av inägojord få till stånd lövträdsplanteringar som kan motverka den för-
mörkning av landskapet, som sker genom att barrträd och främst gran eljest dominerar vid omföring till skog. Alla dessa åtgärder innebär dock ekonomiska uppoffringar för markägarna och det är tydligt att insatserna aldrig kan få sådan omfattning att de blir av större betydelse för landskapsvården.

Samfundet för hembygdsvård erinrar om den verksamhet till skydd för kulturlandskapet som sker inom hembygdsvården och om de initiativ på området som tas från samfundets sida. Samfundet anför bl. a.

Vi vill framför allt fästa uppmärksamheten på den mångåriga ängsvård, som utförts på Gotland av Gotlands Hembygdsförbund i samråd med Samfundet. Genom denna aktion har ett 50-tal ängsmarker bevarats. Liknande aktiviteter förekommer nu i en rad landskap och goda resultat har redan vunnits i t. ex. Skåne och Västergötland, Småland och Östergötland.

Även betesfrågorna har varit uppe till diskussion och vi hänvisar till det samarbete, som inletts mellan Samfundet för Hembygdsvård och Svenska Fåravelsföreningen. Ytterligare initiativ i denna fråga har tagits, bl. a. en konferens som planeras till den 16 maj 1965 i östra Skåne, där representanter för nämnda organisationer samt statens naturvårdsnämnd, länsstyrelsen, domänverket, skogsvårdsstyrelsen, hushållningssällskapet, Skånes naturskyddsförening m. fl. kommer att inbjudas. Meningen är att man skall diskutera frågan om hur man genom fårbeten skall kunna bevara en del av de hedmarker, som utgör några av Skånes vackraste landskapspartier.

Vad gäller de åtgärder som bör vidtas till skydd för kulturlandskapet framhåller till en början *lantbruksstyrelsen* önskvärdheten av att ett utvecklingsarbete kommer till stånd till grund för den verksamhet som statens naturvårdsnämnd, lantbruksnämnderna m. fl. bedriver och som har betydelse för naturvården. Ett sådant arbete bör enligt lantbruksstyrelsens mening omfatta bl. a. utarbetande av gemensamma riktlinjer för naturvårdsfrågornas behandling vid översiktliga överväganden rörande markanvändningen och modellstudier rörande företagens anpassning till landskapsvården. Lantbruksstyrelsen förklarar sig för sin del vara beredd att i samarbete med statens naturvårdsnämnd intensifiera insatserna för att åstadkomma riktlinjer till grund för överväganden rörande den långsiktiga markanvändningen i det retarderande odlingslandskapet. De företagsekonomiska modellstudierna bör enligt styrelsen lämpligen utföras i samråd mellan statens naturvårdsnämnd, lantbruksstyrelsen och lantbrukshögskolan.

Skogsstyrelsen erinrar om att styrelsen vid åtskilliga tillfällen framfört åsikten att ett bevarande i nämnvärd utsträckning av det gamla odlings-

landskapet i trakter där den konventionella jordbruksdriften ej kan bestå måste bygga på någon form av ekonomiskt försvarligt utnyttjande av markerna. Även andra motiv än de allmänt estetiska och kulturhistoriska talar enligt styrelsens mening för att alternativ till skogsplantering undersöks. Styrelsen fortsätter.

Genom att icke omedelbart plantera igen alla friblivna inägoarealer behåller man en större frihet i dispositionsinöjligheterna framöver, medan man genom skogsplantering i stort sett låser markens användning för mycket lång tid. Ur skoglig synpunkt finns det inte heller anledning begära att all nerlagd jordbruksjord skall ställas i skogsproduktionens tjänst. Möjligheterna att genom intensifierade åtgärder inom befintlig skogsmark och de säkerligen stora inägoarealer, som under alla förhållanden måste överges, är fullt tillräckliga för en avsevärd tid framåt. Frågan är t. o. m. om inte det skogliga uppbyggnadsarbetet kunde vinna på att icke alltför stora arealer på en gång ställs till förfogande för beskogning.

Skogsstyrelsens allmänna inställning till landskapsvården leder, anför styrelsen slutligen, till att styrelsen vill tillstyrka att den väckta frågan utreds. Med hänsyn till att ett bevarande av ifrågavarande landskapstyper under mera museala former skulle kosta samhället stora belopp synes det enligt styrelsen rimligt att därvid även överväga viss ekonomisk stimulans, t. ex. på sätt som föreslagits i de vid 1965 års riksdag väckta motionerna I: 558 och II: 652.

Enligt *statens naturvårdsnämnd* bör en viss intensifiering av nuvarande verksamhet inom landskapsvården kunna ske. Nämnden anför härom.

Naturvårdsnämnden finner det utomordentligt viktigt att vissa minneslandskap av den öppna och ljusa typen allt framgent bevaras och vårdas på rätt sätt. En viss intensifiering av denna verksamhet bör kunna ske genom att t. ex. vissa ängen, hagmarker, fälader och ljunghedar avsätts som naturreservat och att vårderna helt eller delvis bekostas med medel från anslaget Naturvård: Kostnader för vård och förvaltning av naturvårdsobjekt. Frivilliga insatser från bl. a. medlemmarna i lokala hembygds- och naturvårdsföreningar samt hjälp av arbetsmarknadsverket med beredskapsarbeten torde dock vara helt nödvändiga om dessa arbeten skall få en tillfredsställande omfattning.

Nämnden vill också understryka att skötseln av dessa minnesenheter kräver såväl kunnig arbetsledning som betydande arbetsinsatser samt i synnerhet för hagmarks- och fäladskötseln tillgång på betesdjur.

Om hagmarksvården skall få någon omfattning av mer än museal karaktär — bevarandet av enstaka minneslandskap — och bli av verklig betydelse för det framtida landskapets utseende, krävs det dock, anför naturvårdsnämnden vidare, otvivelaktigt att man finner ekonomiskt riktiga former för köttjursproduktion. Det är därför angeläget att de i ämnet sakkunniga institutionerna vid lantbrukshögskolan ges möjligheter att göra speciella forskningsinsatser på detta område. Naturvårdsnämnden tillstyrker alltså, att en undersökning görs in fråga om de ekonomiska betingelserna för en så-

dan rationell betesproduktion som kan möjliggöra att odlingslandskapet i större utsträckning bevaras åt framtiden.

Liknande tankegångar framförs av *Svenska naturskyddsföreningen*, som bl. a. anför.

Det är naturligtvis ej möjligt att vidmakthålla hela det gamla odlingslandskapet med konstlade medel. Ett punktskydd av stort värde kan åstadkommas på sina håll genom åtgärder av den typ som riksantikvarieämbetet vidtagit och som även föreningen och andra verkat för genom inköp och vård av lövängar o. d. Föreningen vill också erinra om den hävd som på sina håll vidmakthållits på ecklesiastisk jord liksom av domänstyrelsen, kommuner och enskilda jordägare. Nyförvärvade naturreservat bör också vårdas på önskvärt sätt i den mån de innesluter gamla odlingsmarker. Det skydd som kan åstadkommas på dessa vägar blir dock mycket begränsat till arealerna.

Motionärerna har nämnt, att köttdjursproduktion kunde vara ett sätt att göra landskapsvården självförsörjande i viss utsträckning. Föreningen anser det mycket angeläget, att alla åtgärder vidtas för att utröna, om det finns möjligheter att komma fram på denna eller liknande vägar, och vill erinra om det stora intresse som bl. a. professor L.-G. Romell visat denna fråga. En utökad köttdjursproduktion skulle också vara av värde ur beredskapssynpunkt bl. a. genom att betesmarkerna torde ganska lätt kunna förvandlas till åkerjord, vilket ju ej är fallet med skogsmark. Det bör också ur nationalekonomisk synpunkt vara av vikt att vi, när det gäller ett så viktigt födoämne som köttet, är så långt möjligt självförsörjande. Importen av kött lär vara en dyrbar import.

I viss utsträckning kan bidrag till landskapsvårdande åtgärder vara motiverade, om den driftsform man ur allmän synpunkt finner önskvärd är mindre lönande.

När i övrigt omföring till skog måste ske, bär skogsvårdsstyrelsen ett stort ansvar. Det är av vikt, att naturvårdande synpunkter därvid beaktas. Ofta kan begränsade landskapsvårdande åtgärder — t. ex. plantering av lövträd i bryn mot öppna åkrar och vattenytor — ge mycket goda resultat i förhållande till insatsen. Då anvisningarna till skogsförbättringsanslaget ej innehåller några naturvårdssynpunkter, bör de reviderade anvisningarna till 1948 års skogsvårdslag här beaktas. Dessa anvisningar innehåller flera ur naturvårdssynpunkt värdefulla partier. Bl. a. gäller detta anvisningarna till lagens andra paragraf.

Det finns emellertid terrängpartier — utefter de stora turiststråken, vid utsiktspunkter, runt bebyggelsen, efter sjöstränder m. m. — där det är ett allmänt intresse att landskapsvården tillvaratas. Föreningen vill påpeka, att landskapsvårdande aspekter av detta slag bör beaktas i samband med de inventeringar av skilda slag som f. n. pågår i flera län och kommuner. Om dessa inventeringar samtidigt kan ge anvisning om var särskilt värdefulla landskapspartier förekommer, torde härigenom onödigt dubbelarbete kunna undvikas. I övrigt torde det vara nödvändigt att man gör särskilda inventeringar.

Föreningen tillstyrker slutligen varmt att hithörande angelägna spörsmål blir föremål för utredning, särskilt med hänsyn till önskemålet att finna former för ekonomisk drift som bibehåller kulturlandskapet.

Enligt *lantbrukshögskolans institutioner för växtodling och för lantbrukets företagsekonomi*, vilka livligt tillstyrker att motionärernas hemställen beaktas av riksdagen, bör de i motionen upptagna problemen behandlas utifrån vidare utgångspunkter än vad motionärerna antytt. Härvid bör en allsidig bedömning ske av de olika tekniska och biologiska möjligheterna för att bibehålla kulturlandskapet i ett skick som tillfredsställer dagens och framtidens människor. Enligt institutionernas mening vore det lämpligt att tillsätta en expertgrupp, som företräder kunskaper i växt- och djur-ekologi, skogsskötsel, växtodling, husdjursskötsel, samhälls- och företags-ekonomi, juridik och sociologi samt naturvård och turistväsende. Expertgruppen bör få till uppgift att presentera en utredning som kan tjäna som bas för ett konkret handlande från samhällets sida. Detta kan innefatta såväl forskning som administrativa åtgärder. Utredningen kan enligt institutionerna lämpligen omfatta följande punkter.

a. Inventering av sådana områden i vårt land där inom stora delar skogsplantering kan komma ifråga eller som hotas av igenväxning med buskvegetation och inom vilka det ursprungliga odlingslandskapets karaktär ur olika synpunkter är värt att bevara.

Inventeringen bör utföras i samverkan med de administrativa organ, som kan tänkas komma att beröras av framtida landskapsvårdande åtgärder och omfatta även sådana områden, som i framtiden kan tänkas bli hotade. Arbetet bör kunna leda till en på växtekologiska och ekonomiska principer grundad indelning av olika typer av odlingslandskap lämpliga och önskvärda att bevara.

b. Utredning av olika möjligheter att bevara en önskvärd landskapstyp.

Utredningens arbete på denna punkt bör innebära en teknisk, biologisk och ekonomisk specificering av alternativa tillvägagångssätt i olika landskapstyper. Härigenom anskaffas ett kunskapsstoff, som omedelbart bör kunna utnyttjas vid bedömning av vilka metoder som är lämpliga i det enskilda fallet. Dessutom erhålls också ett material för bedömning av vilka problem som fordrar fortsatt forskning.

c. Undersökning i olika landskapstyper.

Dessa undersökningar avser att analysera de konkreta problem som föreligger i vissa utvalda typområden samt att föreslå praktiskt genomförbara lösningar i respektive områden. Utredningen bör utnyttja erfarenheterna härav till allmänna anvisningar för hur ärenden av denna art bör administrativt behandlas med hänsyn till de tekniska, biologiska, ekonomiska och juridiska frågor som måste lösas.

d. Förslag till fortsatt forskning.

Den undersökning rörande åtgärder i landskapsvård, som föreslagits i punkterna b och c, kommer sannolikt att avslöja, att vissa för en ekonomisk landskapsvård väsentliga frågeställningar ej kan besvaras utan fortsatt forskning. Utredningens uppgift bör vara att ange och angelägenhetsgradera de mest nödvändiga forskningsuppgifterna.

Institutionerna betonar slutligen vikten av akademisk undervisning i naturvård.

Styrelsen för lantbrukshögskolan instämmer i princip i de av institutio-

nera anförda synpunkterna. I vad mån de olika avsnitt som institutionerna föreslagit till utredning redan bearbetas av 1964 års naturresursutredning eller av statens naturvårdsnämnd synes emellertid enligt styrelsen oklart, och styrelsen förutsätter att detta beaktas då slutlig ställning tas till frågan om utredning.

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté ifrågasätter vissa insatser från kommunernas sida. Härom anför kommittén.

Motionärerna tänker sig att en riksomfattande inventering av vårt gamla bondelandskap kan komma att resultera i önskemålet att bevara omkring 10 % av den sammanlagda betes- och jordbruksareal som fram till år 1975 beräknas vara nedlagd, resp. överförd till skogsproduktiv mark. Man kommer då, som motionärerna påpekar, fram till en engångskostnad på 150 milj. kr., varefter skulle följa årliga underhållskostnader.

Ovan refererade omständigheter och siffror visar tillräckligt, att det här rör sig om så stora arealer och kostnader, att det blir trängande nödvändigt att finna en brukningsform, som avlägsnar en väsentlig del av dessa uppoffringar. En betesproduktion av ett eller annat slag synes härvidlag böra skärskådas. För bevarande av t. ex. hagmarker i god hävd är betning av nötkreatur, hästar eller får ofrånkomligen nödvändig. Sådan betesproduktion torde emellertid, jämförd med skogsproduktion, i många fall i och för sig innebära en ekonomisk uppoffring som icke rättvisligen kan åläggas enskild ägare. Det är å andra sidan otvivelaktigt att de värden som — mera allmänt sett — skulle vinnas för framtiden, komme att tillgodonjutas av respektive kommuner. Detta borde enligt kommitténs uppfattning motivera att kommunerna åtog sig att på långtidsarrenden (ev. 49-åriga) överta och hävda ifrågavarande områden. Vederbörande ägare skulle således erbjudas arrendevillkor, som kunde eliminera deras uppoffringar. På vissa särskilt betydelsefulla punkter torde ett kommunalt markförvärv i nyssnämnt syfte kunna sättas i fråga. Kommittén är beredd att, om den önskade utredningen kommer till stånd, stå till tjänst med ytterligare synpunkter på hithörande problem.

Slutligen anför *Samfundet för hembygdsvård* bl. a. följande.

Man har mer och mer börjat inse landskapsvårdens betydelse, särskilt inom den kulturgeografiska forskningen. Till detta kommer landskapsvårdens stora uppgift i den yttre miljövården, där det som motionärerna framhåller, gäller att hålla en viss balans mellan den ekonomiskt betingade vården av landskapet och den som syftar till att bevara de ljusa och idylliska inslag, som av ålder präglat det svenska kulturlandskapet.

Landskapsvård betyder inte endast att man vårdar och hävdar äldre former; landskapsvården har också en aktuell, rent konstruktiv sida. Landskapsvården i vår tid måste ta hänsyn till industrins och teknikens påverkan av natur och miljö. Landskapsvården är i detta fall inte en så enkel åtgärd som att »städa» eller »sopa igen spåren» av tekniska ingrepp och exploateringar. Det gäller här ett rent konstruktivt nyskapande arbete, som skall ge oss vår egen tids landskap.

Mot bakgrunden av dessa synpunkter ter det sig för *Samfundet* som en tacknämlig uppgift att söka på sätt som motionärerna antyder på ett rationellt sätt bevara så mycket som möjligt i landskapsbilden av den åker och hagmark, som bildar det mest lyriska inslaget i vårt landskap.

Utskottet. I föreliggande motioner hemställs om en inventering och undersökning av förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska betingelser som en rationell betesproduktion kan möjliggöra inom odlingsområden som bör bevaras i framtiden. I sin motivering härför pekar motionärerna på den förfulning av landskapsbilden som ofta följer med den ökande nedläggningen av jordbruk i landet, därest ej särskilda åtgärder vidtas för att motverka detta. Enligt motionärernas mening sker för närvarande nedläggningen alltför ofta utan beaktande av de mera långsiktiga följder för landskapsbilden som nedläggningen för med sig. Då det är förenat med stora kostnader att med gängse landskapsvårdande åtgärder återställa områden som det är av vikt att bevara såsom representativa för svensk natur och det svenska odlingslandskapet, vill motionärerna fästa uppmärksamheten på nödvändigheten att åtgärder snabbt vidtages för att söka länka in landskapsvärden på ett mera ekonomiskt tänkande. Härvid bör bl. a. de ekonomiska betingelser beaktas som ligger i en rationell betesproduktion innefattande såväl köttjur som får.

De i ärendet hörda remissinstanserna ansluter sig genomgående till de synpunkter som motionärerna anfört i ämnet. Utskottet vill bl. a. hänvisa till vad lantbruksstyrelsen uttalat i fråga om önskvärdheten av att ett utvecklingsarbete kommer till stånd beträffande den verksamhet av betydelse för naturvärden som bedrivs av statens naturvårdsnämnd, lantbruksnämnderna m. fl. Ett sådant arbete bör enligt styrelsens mening omfatta bl. a. utarbetande av gemensamma riktlinjer för naturvårdsfrågornas behandling vid översiktliga överväganden rörande markanvändningen. Styrelsen förklarar sig för sin del vara beredd att i samarbete med naturvårdsnämnden intensifiera insatserna för att åstadkomma riktlinjer till grund för överväganden rörande den långsiktiga markanvändningen i det retarderande odlingslandskapet. Utskottet, som vill understryka värdet av att ett dylikt samarbete kommer till stånd, delar för sin del motionärernas uppfattning om betydelsen av att de ekonomiska aspekterna på landskapsvärden på ett tidigt stadium beaktas i samband med den pågående omdaning av vårt jordbruk. Som framgår av det föregående visar emellertid berörda myndigheter och organ ett stort intresse för hithörande problem och följer utvecklingen med stor uppmärksamhet. Med hänsyn härtill och då frågan jämväl måste komma med i bedömningen i samband med utformningen av den framtida jordbrukspolitiken synes någon särskild åtgärd i anledning av motionerna icke erforderlig.

Med åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må anse motionerna I: 337 och II: 408 besvarade med vad utskottet i det föregående anfört.

Stockholm den 9 november 1965

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Lage Svedberg, Nils Hansson, Carl Eskilsson, Hedström, Hermansson, Magnusson, Gunnar Pettersson, Isacson, fru Nilsson* och herr Manne Olsson;

från andra kammaren: herrar Hansson i Skegrie, Lindström, fru Lindskog, herrar Anthby*, Johanson i Västervik, Nilsson i Lönsboda, Jonasson, Lundmark, Johansson i Simrishamn och Hedin.

*) Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Carl Eskilsson, Isacson* och *Hedin*, vilka ansett

dels att andra stycket i utskottets utlåtande å s. 9 bort ha följande lydelse:

»De i ärendet — — — (lika med utskottet) — — — omdaningen av vårt jordbruk. Av det anförda framgår att samtliga berörda myndigheter, som från olika utgångspunkter har att bevaka landskapsvårdens intresse, tillstyrkt att en utredning om förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård kommer till stånd. Som bland annat framhålles i remissvaret från lantbrukshögskolans institutioner för växtodling och för lantbrukets företagsekonomi är problemen av den art att det lämpligaste vore att tillsätta en expertgrupp där såväl den biologiska som den samhällsekonomiska vetenskapen vore företrädd liksom juridiska experter och företrädare för naturvård och turistintressen. Enligt utskottets mening bör en sådan expertgrupp utarbeta modellplaner och anvisningar till ledning för ett handlingsprogram. Då sammansättningen av en sådan expertgrupp kräver medverkan från olika ämbetsverk och institutioner förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t tar de initiativ som leder till en snar lösning av frågan.»

dels ock att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagen må i anledning av motionerna I: 337 och II: 408 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet i det föregående anført.»